

УДК 338.48

Пап В.В.

РОЛЬ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА У РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

У статті розглядаються особливості та тенденції сучасного розвитку вітчизняного готельного бізнесу. Окреслено основні проблеми та перспективні напрямки розвитку готельного господарства в регіоні. Проведено аналіз структури сучасної індустрії туризму з визначенням місця і ролі в ній готельного бізнесу, досліджуються генезис та тенденції його розвитку в регіоні та за кордоном. Розглядаються питання розвитку готельного бізнесу, дається обґрунтування високого соціально-економічного значення цього виду туристської діяльності в регіонах з чітко вираженою курортно-туристською спеціалізацією.

Ключові слова: туризм, готель, послуга, сервіс, індустрія гостинності, державне регулювання, бізнес.

Постановка проблеми. Сталий розвиток ринкових відносин ставить перед суспільством завдання пошуку напрямів створення умов економічного зростання за рахунок збільшення виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг на основі комплексного використання внутрішніх ресурсів, у тому числі туристично-рекреаційного потенціалу. Для майже 40% країн туризм – головне джерело доходів, а для близько 80% країн туризм є одним з п'яти основних джерел доходу [7].

Нерозвиненість ринку індустрії гостинності в країні, руйнування існуючої інфраструктури, відсутність належного фінансування характеризують стан галузі як незадовільний. Для вирішення цих проблем гостро постає необхідність пошуку ефективних шляхів відновлення і поступального розвитку організацій індустрії гостинності. Ринкові перетворення поставили багато з них в складне економічне становище. У галузі накопичилася низка проблем: низька якість послуг, слабка інфраструктура, високий ступінь зносу основних фондів.

Готельний бізнес є одним з важливих елементів сфери послуг, що виконує функції із забезпечення громадян країни й іноземних гостей житлом, харчуванням, а також різними додатковими послугами. Готельна сфера як складова і основоположна частина галузі туризму в сучасних умовах є сектором світової економіки, який динамічно розвивається, і ефективним джерелом валютних надходжень.

В економічній літературі готельний бізнес розглядається стосовно послуг, готельного господарства як складовий елемент туризму і як вид економічної діяльності. Порівнюючи поняття «готельна індустрія» і «готельне господарство», слід зазначити, що в першому понятті акцент робиться на послугах (послугах гостинності), а друге поняття характеризує матеріально-технічну базу для надання цих послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі готельному господарству приділяється значна увага як перспективній сфері економіки регіонів та країни. Так, організаційно-економічні аспекти розвитку готельного бізнесу та його вплив на туристичну сферу досліджували Д.А. Корнева [1], М.П. Мальська [2], Г.Б. Мунін [3], Л.В. Овчаренко [4], В.М. Тупкало [5] та ін. Проте, низка проблем функціонування готельних комплексів в кризових економічних умовах залишається невирішеною.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу діяльності готельного господарства регіону виявити основні закономірності його розвитку, труднощі і протиріччя, з якими цей бізнес стикається при адаптації до сучасних економічних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готельний бізнес є одним з ключових елементів сучасного підприємництва, особливо значущим у контексті розширення територіальних рамок ділових, політичних, наукових комунікацій; розвитку спорту та туризму, а також підвищення якості життя населення. Готельний бізнес, як у вітчизняній, так і світовій практиці – перспективна сфера підприємницької діяльності, яка зосереджує в собі значний потенціал для розвитку як на регіональному, державному, так і на міжнародному рівнях та здатна приносити стійкий дохід.

Розвиток готельного бізнесу забезпечується набором ефективних стратегічних і тактичних заходів, орієнтованих на сформовану кон'юнктуру окремих сегментів ринку. При цьому стратегічні заходи є домінуючим фактором у плануванні діяльності підприємницьких структур, особливо тих, діяльність яких супроводжує високий рівень нововведень, висока ризиковість, значна потреба в адаптації до змін ринкового середовища.

Серед головних тенденцій сучасного розвитку індустрії гостинності можна виділити:

- поглиблення спеціалізації і диверсифікації готельних послуг;

© Пап В.В., д.е.н., доц., професор кафедри туризму і рекреації Мукачівський державний університет, м.Мукачево, e-mail: papw@rambler.ru

- створення значних за розмірами корпоративних форм – готельних мереж, які стають транснаціональними компаніями;

- широке використання в індустрії гостинності інформаційних систем управління, технологічного забезпечення, маркетингу;

- інтеграція капіталу готельних підприємств з капіталом фінансових, страхових, будівельних, транспортних та інших сфер економіки;

- використання наукового менеджменту в організації та управлінні готельним бізнесом;

- розвиток мережі невеликих готельних підприємств, орієнтованих на конкретний сегмент ринку.

У сучасній структурі готельних підприємств поряд з типовими повносервісними готелями активно розвиваються спеціалізовані заклади розміщення, орієнтовані на обслуговування певного сегмента туристичного ринку. Спеціалізовані підприємства, згідно з профілем виробничої діяльності, орієнтуються на обслуговування певної категорії гостей, формують вузький перелік послуг, наприклад, орієнтований на клієнтів, що беруть участь у конференціях, конгресах, проводять активний відпочинок та ін. Головне завдання спеціалізованих підприємств полягає у створенні максимального задоволення і комфорту під час відпочинку.

Важливим напрямом оптимізації технологічного процесу в готельному бізнесі є диверсифікація виробництва, що пов'язано з розширенням виробничих можливостей готельного підприємства за рахунок національного використання ресурсів.

Аналіз загального стану і лідируючих позицій показав, що в світі налічується близько 300 тис. готелів різного рівня (з номерним фондом 11 млн. од.), найбільша концентрація яких припадає на Європу і Північну Америку. При цьому у світі сформовано понад 300 готельних мереж, що вийшли за рамки національних кордонів. На їхню частку припадає понад 7 млн. номерів (більше

50% готельних номерів у світі). Кількість номерів зростає у світі щорічно на 10–15%. На кожен готельний номер припадає приблизно один працівник. Понад 4 млн осіб працюють в готельній індустрії США. Вирішальними при визначенні прибутковості готелю є показники рівня завантаження і тарифної вартості одного дня проживання. Середнє завантаження готелів світу становить 67,7%, середній доход на номер – 84,4 дол. США [7].

Розвитку національного готельного господарства, особливо через підключення його до міжнародного готельного бізнесу, надається величезне значення в багатьох країнах світу, оскільки це господарство відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості місцевого населення, здійснюючи позитивний вплив на інші сектори національної економіки. У багатьох країнах готельний бізнес є важливим джерелом валютних надходжень до державного бюджету. Крім того, його активність в окремо взятій країні сприяє її доступу до міжнародного інвестиційного капіталу і більш глибокої інтеграції у світову економіку.

Однією з головних передумов розвитку готельного бізнесу є створення сприятливого інвестиційного клімату та пошук джерел фінансування для будівництва нових і реконструкції вже діючих підприємств. Планомірний і повноцінний розвиток неможливий без значних інвестицій в діяльність цієї сфери.

В інфраструктурі туризму одне з центральних місць займають готелі та аналогічні засоби розміщення. На території Закарпатської області у 2014р. функціонувало 229 таких підприємств, створених юридичними особами та фізичними особами-підприємцями, у т.ч. 153 готелі, 63 туристичні бази, гірські притулки, студентські табори, 10 мотелів, 2 хостели, 1 гуртожиток для приїжджих. Згідно з функціональною структурою підприємств, як і раніше, найбільш поширеними є готелі (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення по Україні та Західному регіону у 2014 році, (од) [6]

Регіони	Усього	У тому числі						
		готелі	мотелі	хостели	кемпінги	агро-готелі	гуртожитки для приїжджих	Туристські бази, гірські притулки, студентські табори
Україна	2644	1523	138	28	11	–	116	828
Закарпатська	229	153	10	2	–	–	1	63
Волинська	64	30	4	–	1	–	1	28
Івано-Франківська	212	99	11	1	1	–	1	99
Львівська	273	158	42	9	–	–	4	60
Рівненська	50	34	6	–	–	–	–	10
Тернопільська	58	39	2	–	–	–	1	16
Чернівецька	91	58	6	–	–	–	–	27

У 2014 р. у загальному потенціалі готелів та аналогічних засобів розміщування налічувалося 4744 номери, найбільшу частку з них (51,7%)

становили номери першої категорії, номери вищої категорії становили 16,4% від загального номерного фонду (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники роботи готелів та аналогічних засобів розміщення у Закарпатській області (осіб) [6]

Показники	роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення, од	39	38	67	159	151	228	229
у них номерів, од	1395	1462	2512	3351	2983	4828	4744
одноразова місткість, місць	2839	3152	5380	6936	6120	9693	10160
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	84,3	99,2	101,5	131,7	140,7	172,7	142,5
у т.ч. іноземців	9,2	34,5	17,5	22,3	26,2	23,2	10,0
Коефіцієнт використання місткості готелів та аналогічних засобів розміщення	0,19	0,34	0,15	0,14	0,14	0,15	0,15

Протягом 2014 р. послугами готелів та аналогічних засобів розміщення скористалися 142,5 тис. подорожуючих, що на 17,5% менше, ніж у попередньому році. Із них 132,5 тис. осіб – громадяни України, 10,0 тис. – іноземці. Найбільше приїжджих зупинялося у містах Ужгород – 35,9 тис. осіб або 25,2%, Мукачево – 18,7 тис. осіб або 13,1%, Свалявському ра-

йоні – 12,7 тис. осіб або 8,9%, Мукачівському районі – 10,7 тис. осіб або 7,5%. Готелями обслужено 87,3% від загальної кількості розміщених приїжджих в області, туристичними базами, гірськими притулками, студентськими таборами – 8,8%, мотелями – 3,3%, хостелами – 0,5% та гуртожитками для приїжджих – 0,1% (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість обслужених приїжджих у готелях та аналогічних за типами засобах розміщення по містах та районах Закарпатської області у 2014 році, (осіб) [6]

Райони	Розміщено осіб, усього	У тому числі						
		у готелях	у мотелях	у хостелах	у кемпінгах	у агро-готелях	у гуртожитках для приїжджих	на туристських базах, у гірських притулках, студентських таборах
По області	142466	124283	4734	779	–	–	142	12528
м.Ужгород	35921	35413	349	159	–	–	–	–
м.Берегово	5296	5206	90	–	–	–	–	–
м.Мукачево	18697	18542	–	–	–	–	142	13
м.Хуст	5233	4226	–	620	–	–	–	387
м.Чоп	379	379	–	–	–	–	–	–
Берегівський	936	936	–	–	–	–	–	–
Великобerezнянський	2687	1130	–	–	–	–	–	1557
Виноградівський	6684	6684	–	–	–	–	–	–
Воловецький	7082	6344	738	–	–	–	–	–
Іршавський	575	575	–	–	–	–	–	–
Міжгірський	10383	8769	221	–	–	–	–	1393
Мукачівський	10726	10726	–	–	–	–	–	–
Перечинський	2499	315	652	–	–	–	–	1532
Рахівський	7697	2915	280	–	–	–	–	4502
Свалявський	12657	9222	697	–	–	–	–	2738
Тячівський	2039	1633	–	–	–	–	–	406
Ужгородський	8446	6739	1707	–	–	–	–	–
Хустський	4529	4529	–	–	–	–	–	–

Загальна сума доходів готелів та аналогічних засобів розміщення у 2014р. становила 113,1 млн.грн., що на 9,8% більше, ніж у попередньому році, з них 95,3 млн грн – доход від на-

дання послуг власне готелів. Від основної діяльності (продажу номерів) отримано 40,0% доходів, 14,9% – від надання додаткових послуг (табл. 4).

Таблиця 4

Доходи від послуг, наданих готелями та аналогічними засобами розміщення у Закарпатській області у 2014 році (тис.грн) [6]

	Доходи від наданих послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних платежів), усього	з них		
		від продажу номерів	від реалізації путівок	від додаткових послуг, що не входять у вартість путівки
Готелі та аналогічні засоби розміщення	113063,5	44065,4	4666,8	16874,3
з них				
готелі	95289,1	36417,8	3156,1	14545,2
мотелі	2210,0	–	–	–
хостели	229,0	–	–	–
кемпінги	–	–	–	–
агроготелі	–	–	–	–
гуртожитки для приїжджих	137,3	137,3	–	–
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори	15198,1	7510,3	1510,7	2329,1

Багато країн працюють над поліпшенням умов роботи готельного ринку, а розвиток готельного сектора залежить від законів, які регулюють цю сферу Реформи і закони в країнах ЄС спрямовані насамперед на зниження податків, які повинні сплачувати власники готелів та інших

засобів розміщення. У Європі спостерігається тенденція зниження ПДВ для готелів. Наприклад, у Болгарії – 9%, на Кіпрі – 15%, в Латвії – 12%, Німеччині – 7%, Польщі – 8%, а в Україні на теперішній час – 20%, плюс туристичний збір у розмірі 0,5 – 1% (табл. 5).

Таблиця 5

Розміри ставок ПДВ для готелів в Україні та зарубіжних країнах [7]

Країна	Ставка ПДВ для готелів
Німеччина	7%
Польща	8%
Болгарія	9%
Латвія	12%
Кіпр	15%
Україна	20%

Необхідно наголосити на наступних домінуючих глобальних тенденціях, які здійснюють значний вплив на готельне господарство:

1. Зміни в розстановці сил у світовій економіці. В міру того, як «центр ваги» світової економіки зміщується із Заходу на Схід, кількість туристів, що приїжджають з країн з економікою, що розвивається, буде, на думку експертів, зростати. Готелям доведеться надавати послуги клієнтам, що презентують країни з різною культурою. У міру збільшення чисельності населення старшого за 60 років і зростання купівельної спроможності цих людей, готелі повинні будуть враховувати потреби цієї групи населення при розробці своєї пропозиції послуг.

2. Демографічні показники і соціальні зміни. Старіння населення західного світу, соціальні зміни і відсутність зростання середніх показників прибутковості у всіх розвинених країнах – всі ці фактори різним чином вплинуть на стан готельного сектора.

3. Досягнення в галузі розвитку технологій. Нові технології стануть наслідком розвитку соціальних мережевих сервісів, послуг мобільного зв'язку, аналітичних даних і хмарних технологій.

4. Прискорені темпи урбанізації. Існуючі сьогодні темпи урбанізації носять нестійкий характер. Відзначається зрушення в пріоритетах людей – на перше місце поступово виходить не

місце роботи як першочерговий вибір, а якість життя.

5. Сталий розвиток, зміна клімату і обмеженість природних ресурсів. Масштаби використання природних ресурсів і рівень викидів у навколишнє середовище здійснюють руйнівну дію. У зв'язку з цим, готелям доведеться шукати способи зменшення впливу на навколишнє середовище або адаптації до нових умов.

Перераховані вище домінуючі глобальні тенденції спричиняють можливі наслідки для готельного сектора, впливаючи на такі ключові аспекти його функціонування, як клієнти, рівень конкуренції, бізнес-модель і технології. У відповідь на зміни в демографічній структурі клієнтської бази повинна змінюватися і пропозиція послуг готельного бізнесу.

Незважаючи на наявну позитивну динаміку, сучасний готельний бізнес має низку проблем:

- дефіцит якості обслуговування і сервісу (за застарілими радянськими стандартами, що не відповідає світовим нормам);
- територіальна непропорційність;
- брак кваліфікованих кадрів, що є однією з підстав неефективної організації праці та низького рівня сервісу;
- неготовність до формування і розвитку готельних комплексів;
- відсутність мотивації до підвищення ефективності функціонування готелів та ін.

Із запропонованого переліку проблем розвитку готельного бізнесу видно, що причини і прояви згаданих тенденцій виникають на різних рівнях господарювання: макро-, мезо- і мікрорівні.

Дослідження специфіки функціонування міжнародного готельного бізнесу дозволило виявити напрями розвитку підприємницьких структур цієї сфери, реалізація яких забезпечила поступальний розвиток готельного бізнесу за кордоном і використання яких є доцільним у вітчизняній практиці:

1) централізація управління: єдиний центр бронювання і доведення повсякденної інформації до місць виконання дозволяє забезпечити стабільне завантаження готелю, формування якісної готельної послуги, активізацію всіх господарсько-експлуатаційних служб, удосконалення професіоналізму і постійний моніторинг персоналу готелів;

2) інтеграція готельного бізнесу з іншими галузями обслуговування: індустрією громадського харчування (підприємствами ресторанного сервісу), розважальними, спортивними і територіально-виробничими комплексами в рамках вдосконалення надання готельних послуг, заходів уніфікації території закладу;

3) диверсифікація: готелі повинні залучати не тільки заможні верстви населення, але й середні і нижчі соціальні верстви суспільства, направленість на системність і масовість завантаження номерного фонду;

4) поглиблення спеціалізації готелів: обслуговування категорій клієнтів з певною метою приїзду, що призводить до полегшення роботи служби маркетингу, готельного менеджменту за допомоги обробки чіткого сегмента ринку, а також до максимального задоволення певного спектру потреб (диверсифікація всередині сегментів готельної індустрії);

5) глобалізація готельного бізнесу: об'єднання кількох готелів в консорціуми (рідше – встановлення корпоративних зв'язків світових готельних мереж, злиття, поглинання) для оптимізації діяльності в умовах сучасних конкурентних відносин готельєрів зарубіжного готельного господарства;

6) тотальне впровадження інноваційних інформаційних технологій, експертних систем в операційне управління та навчання персоналу готелів, формування фінансової звітності, побудову оперативної системи бронювання номерів і т.д.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Держава як основний регулятор повинна сформувати дійовий структурний механізм і нормативну базу для забезпечення необхідних системних умов для формування ресурсної бази, спрямованих на забезпечення сталого розвитку ринку готельних послуг. Головним орієнтиром для забезпечення необхідних умов має стати визначення оптимального набору основних індикаторів, стійких пріоритетів готельної галузі в рамках стабільного розвитку вітчизняного туризму з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також визначення стратегії і поточних дій щодо обраних критеріїв. Готельний бізнес як галузь сфери обслуговування за умови динамічного розвитку здатний приносити значний прибуток. Існуючі програми розвитку готельної галузі як на державному, так і на регіональних рівнях, в основному є рамковими, що не враховують всієї складної системи взаємовідносин у готельному бізнесі. Готельний бізнес, будучи частиною туристичного бізнесу та складно структурованою системою, що включає в себе різних учасників, взаємодія яких формує сукупність різноманітних фінансово-господарських відносин різного рівня і напрямів, потребує обґрунтованого і системного управління на державному рівні. Тільки при дотриманні цієї умови вітчизняна готельна індустрія зможе реалізувати свій значний потенціал розвитку.

В подальшому доцільним є дослідження менеджменту готельної індустрії як важливого чинника розвитку цієї сфери.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнева Д.А. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в Україні / Д.А. Корнева // Вісник ДІЕБ – 2011. - №15. – с. 174–180.
2. Мальська М.П. Готельний бізнес: теорія та практика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 470 с.
3. Мунін Г.Б. Управління сучасним готельним комплексом / Г.Б. Мунін, А.О. Зміїв, Г.О. Зінов'в, Є.В. Самарцев: Навч. посіб. / За редакцією члена-кор. НАН України, д.е.н., професора С.І. Дорогунцова – К.: Ліра, 2005 – 520 с.
4. Овчаренко Л.В. Развитие гостиничного бизнеса: современные мировые тенденции / Л.В. Овчаренко, А.В. Овчаренко // Мир человека. – 2009. – Т. 9. –№ 1. – С. 120–126.
5. Тупкало В.М. Стратегія розвитку готельного бізнесу в Україні / В.М. Тупкало, Г.П. Вітавська // Економіка та держава. – 2007. – №4.– С. 43–44.
6. www.uz.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт головного управління статистики у Закарпатській області.
7. <http://mkt.unwto.org/ru/barometer> - World Tourism Organization UNWTO.

REFERENCES

1. Korniyev D.A. (2011). Osoblyvosti rozvytku turystychnoyi infrastruktury v Ukraini [Features of development of tourism infrastructure in Ukraine]. *Visnyk DIEB - Bulletin DIEB*, 15, 174-180 [in Ukrainian].
2. Malska M.P., Pandyak I.G. (2010). *Hostynnist: teoriya i praktyka [Hospitality: theory and practice]*. Kiev: Centr navchalnoyi literatury , 470 [in Ukrainian].
3. Munin G.B., Zmiyov A.O., Zinov'ev G.A., Samartsev E.V. (2005). *Upravlinnya suchasnym hotelnym kompleksom [Managing a modern hotel complex]*. Doroguntsov S.I. (Ed.). Kiev: Lira, 520 [in Ukrainian].
4. Ovcharenko L.V., Ovcharenko A.V. (2009). Razvitie hostynnoho biznesa: sovremenie mirovie tendentsiyi [The development of the hotel business: the modern world trends]. *Mir tcheloveka – World of human*, 1, 120-126 [in Ukrainian].
5. Tupkalo V.M., Vitavska G.P. (2007). Stratehiya razvitiya hotelnoho biznesa v Ukraini [The development strategy of the hotel business in Ukraine]. *Ekonomika i derzhava - Economy and the State*, 4, 43-44 [in Ukrainian].
6. Sayt Holovnoho upravlinnya statystyky u Zakarpatskiy oblasti [Site of the Main Department of Statistics in the Transcarpathian region]. www.uz.ukrstat.gov.ua. Retrieved from www.uz.ukrstat.gov.ua. [in Ukrainian].
7. Site of the World Tourism Organization UNWTO. mkt.unwto.org/ru/barometer. Retrieved from <http://mkt.unwto.org/ru/barometer>.

Одержано 15.09.2015 р.